

Nazarov M., PhD of Pedagogic Sciences, head of the department of art, technology, Civil Defense and Physical Education, Baku Institute of advanced training and retraining of teachers (Baku, Azerbaijan), E-mail: visnukDNU@i.ua

The internationalization strategy as the factor of increase of competitiveness of higher school

***Abstract.** In an article devoted to the analysis of internationalization of higher education as one of the most important factors in determining the competitiveness of modern universities, considers the correlation of the concepts «globalization» and «internationalization» in the context of high schools, covers the approaches to the concept of «internationalization of higher education, the factors contributing to the need for a comprehensive strategy of internationalization of universities, identifies the most important aspects of internationalization of higher education of Azerbaijan.*

***Keywords:** globalization, internationalization of higher education, transnational education, the Bologna process, integration and academic mobility.*

УДК (314/316)+378

Найдюнов О. Г.,

кандидат філософських наук, доцент,
докторант відділу інтернаціоналізації вищої освіти,
Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України
(Україна, Київ), E-mail: alexander.naydonov@yahoo.com.ua

НАГАЛЬНА ПОТРЕБА ЗАДІЯННЯ В ОСВІТІ УКРАЇНСЬКОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ АНТИЧНОЇ СПАДЩИНИ

***Анотація.** Моральний розвиток людини є вирішальним в умовах інформаційного суспільства. Антична філософська спадщина багата на рекомендації напрямів, суті, смислу і мети розвитку людини. Розвиток внутрішнього світу людини, плення їй моральних чеснот, культурних цінностей відповідає морально-інтелектуальним викликам сучасного етапу суспільного розвитку.*

***Ключові слова:** інформаційне суспільство, внутрішній світ людини, антична філософія, пайдея, мудрість, мораль.*

Інформаційне суспільство є новою соціальною реальністю в більшості країн світу. Новітні технології поліпшили ефективність виробництва, підвищили рівень державного управління і вплинули не тільки на розвиток нової комп'ютерної техніки, але й на соціальні стосунки людей. Інформаційно-комунікаційні технології принесли в наше життя небачений раніше динамізм. Це актуалізує осучаснення у відповідності з новими соціальними реаліями організацію, зміст та інтенцію освіти в країні. Для сучасного інформаційного суспільства актуальним є освітянський досвід античних часів.

В світлі широкого процесу декомунізації України характерною особливістю української освіти є переосмислення її філософських засад та безпосередніх культурних й освітніх витоків. Вони, як і в цілому на європейському континенті, беруть свій початок в культурах стародавніх Греції і Риму. Очевидно, що українська медицина, література, філософія, освіта, архітектура є греко-латинською в своїй основі. Використання античної спадщини було значно скорочено та деформовано в радянські часи, коли тоталітарний режим замахнувся змінити саму природу людини, оголосивши про створення штучної секуляризованої соціальної спільноти – «радянський народ», значною мірою підпорядкувавши цій меті зміст освіти. Українське суспільство поступово звільняється від тоталітарних деформацій освіти. Інформаційна цивілізація прискорює цей процес. Антична культурна та філософсько-освітня спадщина – розглядається як важлива складова покращення освітнього процесу.

Знаменита Академія Платона, що проіснувала близько тисячоліття, гімнасії (вони дали назву сучасним гімназіям), лікей (ліцей), де викладав Сократ, а згодом Аристо-

тель, софісти, як вчителі красномовства та майстри складання судових промов, не втрачають своєї величі і значення протягом тисячоліть. Вони стали певним еталоном по якому звіряли свої національні освіти інші епохи і народи.

Антична освітянська спадщина була активно задіяною у християнському середньовіччі. В IX ст. в Європі виникають університети в Салерно, Павії, Болонії, Парижі, згодом Оксфорд і Кембріджі, в яких акцент робиться на вивчення латинської мови. Пишний розквіт середньовічної культури завдяки європейському християнству (особливо починаючи з XII ст.) сприяв виробленню по-справжньому цікавих і самобутніх педагогічних установ і методів. У XIII ст. антична освітянська спадщина слугувала зразком і її намагалися дотримуватися і наслідувати. У навчальних закладах вкладають «сім вільних мистецтв» започаткованих античною римською шкільною традицією. Колишні студентські гуртожитки стають самостійними центрами занять – так у XIV ст. виникають колегіуми, мережа яких була найбільш поширеною в Англії. При університетах виникають бібліотеки, а згодом (у XVст.) і читальні зали.

Сучасна освіта Західної культури зформувалася в часи європейського Відродження в XIV-XVI ст. ст. Ця епоха ще більше прагла відновити класичну традицію античного часу. Важливою стала відмова від гіпертрофованого формалізму – схоластичних диспутів, що були притаманні середньовічним університетам, їх замінили на семінарські заняття, колоквиуми. Книгодрукування назавжди змінило суть освітнього процесу.

В Україні використання освітянської античної спадщини яскраво помітно у першому вищому навчальному закладі, найстарішій українській науково-освітній установі – Острозькій слов'яно-греко-латинській школі (академії)¹ та згодом у Києво-Могилянській академії².

Антична освіта в контексті філософії та культури була предметом дослідження таких видатних дослідників як А. А. Тахо-Годі [1], В. О. Балух [2], В. Татаркевич [3] та інші. А. Цісік [4] студіювала духовно-освітню культуру античності, А. Ф. Лосєв [5] вивчав давньогрецьку міфологію, філософію та літературу, Д. Хенсон та Дж. Хіт [6] досліджували чи живі античні традиції освіти в американському суспільстві. Однак роль античної освітянської спадщини для сучасної освіти українського інформаційного суспільства є малодослідженою. Видатний український культуролог Л. В. Матвєєва [7] лише побіжно торкається цієї теми.

Метою статті є обґрунтування непересічного значення для сучасного інформаційного суспільства античного освітянського спадку. Втілення греко-латинської традиції в систему освіти, як прагнення до мудрості шляхом розвитку внутрішнього світу людини, є нагальною потребою сьогодення.

Потрібен був певний період розвитку людської культури, щоб оформилася досконала система освіти. Вона у Стародавній Греції досягла свого апогею, своєї зрілості, завдяки Платону (427-348 рр. до н. е.) й Ісократу (436-338 рр. до н. е.). Існує певна залежність освіти від рівня розвитку інтелектуальної культури народу. Це не є дивним, адже освіта – це спосіб колективу долучити молоде покоління до цінностей і навичок, характеру даного суспільства. Отже, освіта – явище вторинне і підпорядковане культурі і в нормі являє собою як би її короткий виклад, її вичавку. (Існують суспільства алогічні, наприклад, колишнє радянське, що нав'язують молоді абсурдну освіту, повністю відірвану від життя – в цьому випадку прилучення до справжньої культури відбувається за межами офіційних освітніх установ.) Це, зрозуміло, передбачає певний часовий розрив: культура повинна знайти свою справжню форму, перш ніж вона зможе створити освіту, що її відображає.

Вся історія античної грецької освіти являє собою повільний перехід від культури

¹ Заснована князем Василем-Костянтином Острозьким у 1576 р., припинила своє існування у 1636 р. Відроджена в незалежній Україні в 1994 р. Указом Президента України.

² Заснована на базі Київської братської школи Петра Могили у 1659 р., існувала до 1817 р. Відновлена у 1991 р. розпорядженням голови Верховної Ради України.

формування характеру, розвитку фізичної сили і спритності до культури вченості і філософії. Первісне грецьке суспільство було повністю проймає войовничим духом, грецька культура мала військове і аристократичне походження (значне місце відведено догляду за тілом і спортивним заняттям), проте вже тоді з'являється твір, навколо якого будуватиметься освіта – «Іліада» Гомера – книга, що оспівує діяння героїв [8]. Її почнуть використовувати і для підготовки майбутніх вчених, мислителів, державних діячів.

Класична освіта Греції була близькою, але не тотожною освіті в суспільствах Близького Сходу, де знаходимо підготовку переписувачів, будь то єгипетські, месопотамські або сирійські писарі. Східний писар був людиною, яка головним чином, веде рахунки, тримає у порядку архіви, складає накази, здатна обробляти звіти і послання у письмовому вигляді і тому, природно, відповідальна за їх виконання. Фінанси, судочинство, бухгалтерія, тобто майже все діловодство тих часів, відносилось до компетенції писарів. Саме тому людина в східних суспільствах надавала велике значення освіті як засобу досягнення успіху, можливості кожній людині з відповідними здібностями потрапити в привілейований суспільний прошарок.

Європейські народи писарів називали графами (походить від грец. *grapho* – писати, креслити, шкрябати, зображати)¹. Графи керували маєтками, господарством, вели діловодство королів чи церковних владик, які їх і призначали. З часом визначенням «граф» стали позначати дворянський титул, який передавався у спадок. В Україні посада писаря також була престижною. Будучи освіченою людиною, він писав листи, складав і посвідчував угоди тощо.

В країнах Сходу освіта також була у пошані. Виховання писаря чи державного службовця мало високі цілі і претендувало на те, щоб врешті-решт стати повним вихованням характеру і душі, яке по праву може бути названо мудрістю. Наприклад, філософська концепція Конфуція стала головним символом китайської освітньої системи.

Грецька освіта зберегла тісний зв'язок зі своїми аристократичними витоками: освіта знаті було головним її принципом. У першу чергу, освіта була привілеєм аристократії, чиє багатство забезпечувало необхідний їй рівень. Фактично вона завжди залишилася привілеєм еліти, оскільки усвідомлення великого значення якісної освіти для людини в цій соціальній групі вище ніж у інших. Як підкреслював Платон, тільки еліта здатна довести систему освіти до відповідного рівня, оскільки може краще оцінити отримані суспільні вигоди, соціальну користь і вагу.

В історії античної Греції був період, коли греки, потрапивши під єгипетський духовний вплив, використовували освіту більше для практичних потреб обліку і управління, а не для того, щоб відобразити теологічні і метафізичні вчення. Лише в ході подальшого розвитку антична освіта вийде за рамки цих утилітарних завдань, щоб знайти собі більш шляхетне застосування на службі досягнення історії або абстрактної думки.

Виховним ідеалом класичного періоду античності є ідеал мудрості, а не практичного успіху. В грецькій освіті сформувалося два підходи: філософська академія Платона і школа красномовства Ісократів. По змісту ці два підходи співпадають, оскільки Ісократ тлумачить філософію як красномовство. Риторика, як і личить учням Сократа, спирається на моральний аспект освіти, на формування особистості, на внутрішнє життя людини. Відбувається поступовий вихід за рамки політичного ідеалу, що вийшов з надр античної громади. Фактично усі грецькі філософи-вихователі вважають розвиток особистості, повне саморозкриття Я, метою не тільки своїх професійних зусиль, а й метою всякого людського зусилля взагалі, що сформувало квінтесенцією елліністичної культури.

Піфагор (580-500 рр. до н. е.), стверджував, що одне з найголовніших завдань

¹ Зокрема в Римській імперії з IV ст. цей титул носив головний скарбник. З латини *scriba* – писар, секретар, як тут не згадати українське слово «шкрябати» як синонім слова «писати».

людини полягає в тому, щоб вибрати свій шлях і «направити» власну душу або в бік зла, або в бік добра. Вибір, природньо, повністю залежить від самої людини, від поставленої перед собою мети в житті і від того, в який бік найбільше спрямований її світогляд. Життя з доброю душею дає ряд переваг, наповнюючи щастям спокійне життя. Але, на превеликий жаль, ця стадія життя не вічна, і «в спокої вона не буває і рівним потоком не тече» [4, с. 304]. Мета життя звідси полягає в нескінченних пошуках єдиної істини. Як розібратися в тому, що є істиною? Якій істині потрібно вчити дітей?

Істина перебуває в самій людині. Для пізнання істини, Сократ (469-399 рр. до н. е.), висуває принцип самопізнання, який розуміє як пошук загальних (передусім етичних) визначень. Самопізнання фокусується Сократом на власній душі, її світлій і темній сторонах, що змушує людину піклуватися про свою душу, досягнути моральної досконалості шляхом висвітлення темних глибин власної свідомості. З точки зору Сократа загальними моральними поняттями є благо й добродіє. Однак поки що люди далекі в своїй поведінці від моральної добродіє тому, що вони її не знають, їх ніхто не вчив цьому. Людей потрібно вчити цілеспрямованим зусиллям по ідентифікації та усуненню зла, а також добродіє, моральним істинам і тому, що є благом для людини. Це є підґрунтям щасливого людського буття. Сократ переконаний, що найкращий шлях в житті – жити і помирати стверджуючи себе у справедливості та інших добродієх, свідчить Платон діалозі «Горгій» [9].

Для людини важливо жити заповідями Бога і слухати його більше ніж інших людей – саме цього притримується сам Сократ, який не благає суд його виправдати, розуміючи, що тим самим може бути засудженим до страти. «... І поки я дихаю і залишаюся в силах, я не перестану філософствувати, вмовляти і переконувати всякого з вас...: «...Чи не соромно тобі піклуватися про гроші, щоб їх у тебе було якомога більше, про славу і про почесні, а про розумність, про істину і про душу свою не піклуватися і не думати, щоб вона була якомога краще?» – ось таке полум'яне звернення Сократа до членів афінського суду, яке наводить Платон в «Апології Сократа» [10]. «І якщо хтось з вас стане сперечатися і стверджувати, що він піклується, то я ... буду його розпитувати, випробовувати, викривати, і, якщо мені здасться, що в ньому немає доблесті, а він тільки говорить, що вона є, я буду докоряти йому за те, що він найдорожче не цінує, а погане цінує найдорожче, – впевнено говорить філософ, і продовжує. – Можу вас запевнити, що так велить Бог, і я думаю, що в усьому місті немає у вас більшого блага, ніж це моє служіння Богу. Адже я тільки і роблю, що ходжу і переконую кожного з вас, що ... піклуватися сильніше за все потрібно не про тіло і не про гроші, але про душу, щоб вона була якомога краще; я кажу, що не від грошей народжується доблесть, а від доблесті бувають у людей і гроші, і всі інші блага як у приватному житті, так і в суспільному» [10]. Схожі думки знаходимо і в учня Сократа – Платона.

Розум, на думку Платона, відіграє вирішальну роль у досягненні істинного знання, яке пов'язане перш за все з поведінкою, ставленням до інших людей, способом життя людини. Запорукою успішного засвоєння істинного, тобто дарованого з Космосу, знання є моральне життя людини. Відповідно, метою освіти має стати філософ-мудрець, котрий керується у своїх вчинках істинним (божим) знанням. За Платоном, прагнення до мудрості – мета людського життя, а не тільки освіти. Мислитель переконаний, що досягнення цієї освітньої мети вимагає небиакого організаційного і педагогічного хисту. Платон вважає, що людська душа є ареною протиборства Космосу і Хаосу (ладу і безладдя). З цього випливає неминучість відхилення людини від істинної моральної поведінки, оскільки душі притаманна передзаданість, схильність до речей матеріальних, а не духовних. Запорукою збереження душі можуть бути її свідомі зусилля до правди, гідності, краси тощо. Звідси соціально організований освітній процес з наголосом на моральне життя, спряму-

вання молодого покоління в русло формування моральних і інтелектуальних чеснот постає важливим соціальним завданням. Правильно організована освіта дозволяє набуті душі (внутрішньому світу) людини чотири види чеснот. Перша чеснота є «мудрість» і відповідає розумній частині душі, друга чеснота є «мужність», яка відповідає вольовій частині душі, третя чеснота «стриманість» (знання міри, «поміркованість»), яка відповідає жадаючій частині душі. Справедливість позначається Платоном як загальна чеснота для усієї душі, як така, що творить душевну гармонію, де кожна частина душі відповідно реалізує свої чесноти: розум обмірковує та наказує, воля виконує його накази, бажання підпорядковуються волі [11, с. 372].

Софісти, в першу чергу Протагор (480-411 рр. до н. е.), були майстерними і прославленими учителями. Протагор твердив: «Для навчання потрібні і природні задатки і вправи; ми повинні вчитися з юності. Ні теорія без практики, ні практика без теорії не мають значення. Освіта не дає паростка в душі, якщо не доходить до відомої глибини.» [12, с. 9]. Так написано в небагатьох вцілілих уривках, з яких останній разуче нагадує наповнену глибоким змістом притчу з Нового Заповіту (Матв. 13:5) про сіяча. Мислителю належить першість викладання учням граматики (від грец. γράμμα – «літера», «написання»), центральною одиницею якої є слово. Свої міркування стосовно способів словотворення Протагор виклав у своїй праці «Правильність мови», яка має непересічне значення і в наші дні, оскільки усвідомлення важливої ролі слів, мови в житті людини і суспільства нині значно зросло. В давнину практично не було особистих імен (іменників) з «затемненим» або забутим значенням, а, навпаки, всяке ім'я (слово) що-небудь значило. Ось це зіставлення власного значення слова (імені) з тим значенням, яке присвоювалося йому актом іменування, і склало можливість для розгляду, ідентифікації істинності імен (слів), тобто етимології¹.

Джерелом істини є сама людина (її природа) твердить Протагор у своєму відомому вислові: «Людина є мірою усіх речей». В освіті треба йти від людини. Виховання людини всупереч її природі є шкідливим. Природа людини – духовна, тому найпершою ознакою чеснот людини є її мудрість і мова (красномовство). Наявність у людина цих якостей, перетворює її у центр світоустрою за Протагором.

Аристотель (384-322 рр. до н. е.), ділить чесноти на етичні та діаноетичні. Етичні чесноти виявляються через справедливість, звички, поміркованість, сміливість. Вищі чесноти – діаноетичні, споглядальні: науковий пошук, філософське дослідження, мудрість, розсудливість і подібні їм продукти споглядальної діяльності розуму. Споглядання як роздум він ставив на чолі ієрархії цінностей.

Багато античних мислителів для пояснення становлення людини використовувать поняття «арете» (грець. – ἀρετή), яке інтерпретується, зокрема, як «придатність», тобто «відповідність» (внутрішнього душевного світу) людини своїй природі, її «добротність» як носія високих моральних якостей. (Гесіод: «Вада досягається легко, досягнути арете важко»). Арете філософи пов'язують з помірністю, скромністю, стриманістю, поміркованістю, які пов'язані з заповіддю «Стережися!» (грець. – τῷθι σαυτόν) – стережися морального падіння, всього того, що бруднить внутрішній світ людини, шкодить її душі. Це також добре розкриває Біблія: «Ось Я посилаю Ангола перед лицем твоїм, щоб він охороняв у дорозі тебе, і щоб провадив тебе до того місця, яке Я приготував. Стережися перед лицем Його, і слухайся Його голосу! Не протився Йому, бо Він не пробачить вашого гріха, бо Ім'я Моє в Ньому» (Вихід 23:20,21). За Демокрітом, вчити дітей і юнацтво потрібно грамоті, музиці, боротьбі та, особливо, благочестю, яке сприяє набуттю арети.

Важливим філософським компонентом античного спадку в сфері освіти є пайдея (грец. παιδεία – виховання дітей) – ідея виховання дитини, а не її навчання. Саме ви-

¹ Давньогрецькою ἐτυμολογία, від давньогрецьких слів ἔτιμον «істина, основне значення слова» та λόγος «слово, вчення, судження». Діогеном Лаертським авторство терміну приписується стоїку Хрисіппу (281-208 рр. до н. е.).

ховання відрізняло еліта від варвара, що було предметом гордості греків. Грек мав бути носієм культури, тобто робити правильні вчинки, мати правильну поведінку. Пайдея спрямована на формування «внутрішньої культури» чи «культури душі» людини, доведення рівня її розвитку до аристократичного. Пайдея передбачає процес виховання підростаючого покоління як активного засвоювача культурних цінностей. Пайдея є формування і наявність усвідомленого прагнення людини до проявів в своїй поведінці свого духу, дотримання самодисципліни і набутих грецьким суспільством культурних цінностей. Носіїв культурних цінностей ще називають аристократами – людей, які усвідомлюють своє покликання, є провідниками вчення Бога, вони прості і природні, це палкі патріоти, що гаряче люблять свою батьківщину й усвідомлюють моральну відповідальність за весь народ, а не тільки за свою родину. Пайдея означає нерозривну єдність освіти і культури. Для греків важливим було виховання яскравої індивідуальності, що можливе лише за наявності духу – судді тіла і душі. Головним проявами духу людини є совість, щедрість, чесність, вірність і т.п. Клятва Гіпократа стала яскравою маніфестацією пайдеї в античній медицині, в ній лікар бере на себе моральний обов'язок не розголошувати таємницю стосовно стану здоров'я пацієнта та ненанесення йому шкоди.

Найважливіше у вихованні, надумку античних філософів, – моральність, потім вже йде розумове виховання. Отуплюючий вплив на людину тільки фізичної або розумової праці зумовлює вимогу різнобічної вмілості, гармонійності. Виховання включає в себе профілактику поганих впливів: воно зобов'язане допомогти людині стати стійкою до розтліваючого впливу середовища.

У житті необхідні і праця, і дозвілля, але гідно користуватися дозвіллям треба вчити. Навчання покликане не тільки готувати до корисної діяльності – комерції, господарювання, але й мистецтву – умінню цінувати і насолоджуватися прекрасним. Останнє тим більше цінне, що оволодіння мистецтвами служить культурному дозвіллію, сприяє становленню моральних якостей і розвитку емоційної сфери. Так, музика може навчити бути мужнім, співчувати, любити, радіти життю, а також судити про власні пориви душі (афекти) і знаходити задоволення в істинно моральних діях.

Давньогрецька освіта базувалася на основі навчання мудрості. Ця категорія недостатньо розроблена до цих пір. Косач Т. М. [13] та Косинська Ю. [14] доводять, що мудрість, на відміну від розуму пов'язана з етикою, моралю людини. Якщо взяти сучасну українську освітню систему, то значною мірою за своїм змістом вона до сих пір радянська. Остання базувалася на донесенні учням і студентам знань, але без культурних та моральних (чеснот) цінностей як засадничих для цілісного розвитку цивілізації. Два різновиди тоталітаризму: більшовицький і нацистський, прагли так сформувати людину засобами освіти, щоб нічого гуманного, морального в ній не лишилося.

Так після Жовтня в словах і справах Леніна знайшло абсолютне вираження кредо людиноненавистництва – спокусити рід людський безбожною просвітою, знаннями, бездуховним прогресом, шляхом в нікуди. Згадаймо велику біблійну притчу: Бог заповів людям не їсти самостійно плодів «дерева життя» (дерева пізнання добра і зла). Сама людина, забувши Бога, не може стати на шлях добра і знання, її «безбожний прогрес» так або інакше обертаються на шкоду людині і, навіть, стають смертельно небезпечними. Зараз, після есесівських наукових експериментів над в'язнями Освенціму, після Хіросіми, в умовах можливого застосування хімічної і бактеріологічної зброї, й інших подібних плодів «наукового розвитку», ми нарешті побачили ціну безбожного прогресу.

Багато людей і зараз не розуміють смислу цієї «концептуальної» притчі. Складність життя в тому, що тільки знання і навчання, що одухотворені Богом, релігією, мораллю, дають великі блага людям. Інакше – світло обертається п'янкою, «культурною» революцією в сталінському та маоїстському сенсі.

Розвиток й функціонування інформаційного суспільства залежить від інтелектуально-духовного рівня розвитку людини. Швидкість взаємодії і прийняття рішень в державі не залишає часу, як це було в індустріальному суспільстві, для перевірки інформації, що йде з периферії. Людина, її людські та моральні якості починають відігравати вирішальну роль в епоху інформаційної цивілізації. Утримаються в авангарді людського прогресу лише ті країни, які здатні одухотворити суспільне життя, створити умови для всебічного розвитку і реалізації людської особистості засобами освіти, сприяти становленню її індивідуальності. Наука має враховувати людські якості як визначальний фактор свого розвитку та працювати над їх дослідженням і вдосконаленням.

Для індустріального суспільства ключовим було продукування і продаж товарів. В інформаційному суспільстві на перший план висувається продаж знань та інформації. Вже декілька десятків років на вершинах списків компаній за прибутками знаходяться компанії, що займаються наданням послуг, виробництвом та програмним забезпеченням комп'ютерної техніки – Епл Макінтош (Apple), Айбієм (IBM), Гугль (Google), Амазон (Amazon.com), Велс, Фарго (Wells Fargo & Co) і т. п. Визначальним для кожного суспільства стає здатність справитися з потоком знань та інформації, який загрожує «затопити» людство. Актуально це є і для кожної людини. Від мудрості дослідників і політиків залежить їх уміння орієнтуватися в потоці інформації, оцінювати, відбирати і втілювати в життя лише правильні та потрібні знання, які направлені на прогресивний розвиток суспільства.

Отже, античний освітянський спадок має непересічне значення для сучасного інформаційного суспільства. Втілення греко-латинської традиції в системі освіти, як прагнення до мудрості шляхом розвитку внутрішнього світу людини, є нагальною потребою сьогодення. Таким чином, антична освітня спадщина є необхідною для сучасного інформаційного суспільства, що засноване на моральних засадах соціального життя і прогресу. Найважливішим соціальним і освітнім гаслом стає «Мудрість це сила»!

Перспективи подальшого розвитку напрямку дослідження спадку античності полягають в формах імплементації у навчання учнів та студентів мудрості – безцінного для нас скарбу від Давньогрецької освіти. Важлива також мовна (логічна) підготовка молодих поколінь у контексті творчості Протагора

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Тахо-Годи А. А. Греческая культура в мифах, символах и терминах [Текст] / А. А. Тахо-Годи, А. Ф. Лосев; сост. и общ. ред. А. А. Тахо-Годи. – СПб. : Алетей, 1999. – 717 с.
2. Балух В. О. Історія античної цивілізації: у трьох томах: підручник для студ. вищих навч. закладів / В. О. Балух. – Чернівці: Наші книги. – Т.1: Стародавня Греція. – 2008. – 656 с.
3. Тагаркевич В. Історія філософії / В. Тагаркевич. – Л. : Свічадо, 1997.
4. Цісик А. Античність далека і близька / А. Цісик // Іноземна філологія: український науковий збірник / Львівський нац.ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2010. – Вип. 122. – С. 302-306.
5. Лосев А. Ф. Бытие. Имя. Космос: [сборник] / А. Ф. Лосев. – Москва: Мысль; Рос. открытый ун-т, 1993. – 958 с.
6. Hanson V. Who killed Homer? : the demise of classical education and the recovery of Greek wisdom / Victor Davis Hanson, John Heath. New Yourk-London, Encounter Books, 2001. – 329 p.
7. Матвеева Л. В. Античність і сучасність (За творами В.П. Бузескула) / Л. В. Матвеева // Східний світ / НАН України, Інститут сходознавства ім. А. Кримського. – Київ, 2006. – № 2. – С. 5-10.
8. Гомер. Іліада / Гомер; Ін-т літ-ри ім. Т.Г.Шевченка НАНУ; Переклад з старогрецької Б.Тена. – Харків: Фоліо, 2006. – 414 с.
9. Платон. Горгий [Електронний ресурс] / Платон – Режим доступу: www.nsu.ru/classics/bibliotheca/plato01/gorgi.htm (дата звернення 20.06.2016) – Назва з екрана.
10. Платон. Апологія Сократа [Електронний ресурс] / Платон – Режим доступу: www.

theosophy.ru/lib/apologia.htm (дата звернення 20.06.2016) – Назва з екрана.

11. Античная философия [Текст] : энцикл. слов. / [Афонасин Е. В. и др. ; редкол.: М. А. Солопова (отв. ред.) и др.] ; РАН, Ин-т философии. – М. : Прогресс-Традиция, 2008. – 896 с.

12. Марчук М. Г. Моральний зміст антропологічного потенціалізму Протагора [Текст] : конспект лекції / М. Г. Марчук ; Чернівецький держ. ун-т ім. Ю.Федьковича. – Чернівці : Рута, 1996. – 16 с.

13. Косач Т. М. Проблема поняття «мудрість» та шляхи оволодіння нею / Т. М. Косач // Дні науки філософського факультету - 2011: міжнар. наук. конф. (20-21 квіт. 2011 р.): матеріали доп. та виступів / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка; [редкол.: А.Є. Конверський (голова) та ін.]. – Київ: Київський університет, 2011. – Ч. 3. – С. 160-161.

14. Косинська Ю. «Мудрість у підступну душу не входить...» / Ю. Косинська // Дивосвіт: всеукр. наук.-популярний журнал / ТОВ «Редакція жур-лу «Дивосвіт». – Київ, 2013. – № 2 (46). – С. 22-23.

REFERENCES:

1. Takho-Godi A. A., Losev A. F. Grecheskaya kul'tura v mifakh, simvolakh i terminakh [Greek culture in the myths, symbols, and terms]. – Spb. : Aleteyya, 1999. – 717 с.

2. Balukh V. O. Istoriia antychnoi tsyvilizatsii: u trokh tomakh: pidruchnyk dlia stud. vyshchikh navch. zakladiv [The history of ancient civilization, in three volumes: a textbook for students. Higher teach. institutions]. – Chernivtsi: Nashi knyhy. – T.1: Starodavnia Hretsii. – 2008. – 656 s.

3. Tatarkevych V. Istoriia filosofii [History of Philosophy]. – L. : Svichado, 1997

4. Tsisyk A. Antychnist daleka i blyzka [Antiquity distant and near] // Inozemna filohohiia: ukrainskyi naukovyi zbirnyk / Lvivskyi nats.un-t im. Ivana Franka. – Lviv, 2010. – Vyp. 122. – S. 302-306.

5. Losev A. F. Bytie. Imya. Kosmos: [sbornik] [Genesis. Name. Space]. – Moskva: Mysl'; Ros. otkrytyy un-t, 1993. – 958 s.

6. Hanson V., Heath J. Who killed Homer? : the demise of classical education and the recovery of Greek wisdom. New Yourk-London, Encounter Books, 2001. – 329 p.

7. Matvieieva L. V. Antychnist i suchasnist (Za tvoramy V.P. Buzeskula) [Antiquity and Modernity] // Skhidnyi svit / NAN Ukrainy, Instytut skhodoznavstva im. A. Krymskoho. – Kyiv, 2006. – # 2. – S. 5-10.

8. Homer. Iliada [Iliad]; In-t lit-ry im. T.H.Shevchenka NANU; Pereklad z starohretskei B.Tena. – Kharkiv: Folio, 2006. – 414 s.

9. Platon. Horhyi [Gorgias] [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.nsu.ru/classics/bibliotheca/plato01/gorgi.htm>

10. Platon. Apologiya Sokrata [Apology of Socrates] [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.theosophy.ru/lib/apologia.htm>

11. Antichnaya filosofiya [Ancient Philosophy] : entsikl. slov. / [Afonasin E. V. i dr. ; redkol.: M. A. Solopova (otv. red.) i dr.] ; RAN, In-t filosofii. – M. : Progress-Traditsiya, 2008. – 896 s.

12. Marchuk M. H. Moralniy zmist antropologichnoho potentsializmu Protahora [Moral anthropological content potentsializmu Protagoras] : konspekt lektzii; Chernivetskyi derzh. un-t im. Yu.Fedkovycha. – Chernivtsi : Ruta, 1996. – 16 s.

13. Kosach T. M. Problema poniattia «mudrist» ta shliakhy ovolodinnia neiu [The problem is the concept of «wisdom» and how mastering her] // Dni nauky filosofskoho fakultetu - 2011: mizhnar. nauk. conf. (20-21 kvit. 2011 r.): materialy dop. ta vystupiv / Kyiv. nats. un-t im. Tarasa Shevchenka; [redkol.: A.Ye. Konverskyi (holova) ta in.]. – Kyiv: Kyivskyi universytet, 2011. – Ch. 3. – S. 160-161.

14. Kosynska Yu. «Mudrist u pidstupnu dushu ne vkhodyt...» [The wisdom of the treacherous life is not ...] // Dyvosvit: vseukr. nauk.-populiarnyi zhurnal / TOV «Redaktsiia zhur-lu «Dyvosvit». – Kyiv, 2013. – # 2 (46). – S. 22-23.

Найденов А. Г., кандидат философских наук, доцент, докторант отдела интернационализации высшего образования, Институт высшего образования Национальной академии педагогических наук Украины (Киев, Украина), E-mail: alexander.naydonov@yahoo.com.ua

Насущная необходимость задействования в образовании украинского информационного общества творческого потенциала античного наследия.

Аннотация. Нравственное развитие человека является решающим в условиях информа-

ционного общества. Античная философское наследие богато на рекомендации направлений, сути, смысла и цели развития человека. Развитие внутреннего мира человека, обучение его нравственным добродетелям соответствует морально-интеллектуальным вызовам современного этапа общественного развития.

Ключевые слова: информационное общество, внутренний мир человека, античная философия, пайдея, мудрость, мораль.

Naydonov O., PhD in philosophical science, Associate Professor, doctoral student at the Department of internationalization of higher education Higher Education Institute of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine), E-mail: alexander.naydonov@yahoo.com.ua

The urgent need of involvement a creative potential of ancient heritage in education of the ukrainian information society.

Abstract. *The moral development of man is crucial in the information society. Antique philosophical heritage rich areas of the recommendations, indeed, the meaning and purpose of human development. The development of man's inner world, his teaching moral virtues correspond to moral and intellectual challenges of the present stage of social development.*

Keywords: *information society, man's inner world, ancient philosophy, paideia, wisdom, morality.*

УДК 165.023.1

Павленко И. В.,

кандидат философских наук, доцент кафедры философии
Днепропетровского национального университета имени Олеся Гончара
(Днепр, Украина), E-mail: rahere@mail.ru

ПРОБЛЕМА ДОСТОВЕРНОСТИ: КОНТЕКСТ ВИТГЕНШТЕЙНА

Аннотация. *Рассматриваются основания семантики достоверности Л. Витгенштейна, базирующейся на анализе структуры предложений естественного языка. Показано, что проблематика достоверности, которая является важнейшей составной частью современной эпистемологии, имеет отношение не только к вопросам познания, но может быть рассмотрена как материал для построения новой аналитической версии философской антропологии.*

Ключевые слова: *достоверность, истина, предложение, язык, контекст, референция, семантика, конвенция.*

Рассмотрение проблемы достоверности в ее связи с вопросом об истине и познавательными возможностями человека является одной из наиболее фундаментальных задач современной эпистемологии. Многочисленные исследования в данной области [см. напр. 4; 5] показывают непреходящую актуальность данного вопроса и его взаимосвязь с задачей построения философской теории языка и общей оценке перспектив человеческого познания.

Настоящее исследование посвящено рассмотрению работы Л. Витгенштейна «О достоверности» [8; см. также 1; 2], – своего рода завещанию философа, учитывая, что заключительные семь параграфов-фрагментов своего труда Витгенштейн записывает 27 апреля 1951 г., то есть, за два дня до смерти.

Этот текст Витгенштейна, как я постараюсь показать, представляет собой почти идеальный материал для теоретического рассмотрения ключевых проблем эпистемологии и антропологии, или же, более точно, – эпистемологии, прочитанной как антропология. Тем самым, опровергается чрезмерно распространенная точка зрения о том, что Витгенштейн, следуя собственной максиме «О чем невозможно говорить, о том следует молчать» [6, с. 218], именно «умалчивал» о важнейших антропологических и экзистенциальных проблемах, предпочитая заниматься логикой, языком и вопросами познания.

Это не совсем так. Скорее можно говорить об особом способе представления че-